

1. Гора П.В. К вопросу о системе методов и методических приемов обучения // Преподавание истории в школе. – 1966. – №3. – С.47-48.
2. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. – М.: Наука, 1976. – 720 с.
3. Кулагин П. Г. Межпредметные связи в обучении. – М.: Просвещение, 1983.
4. Науменко В.О. Система межпредметных заданий как средство совершенствования навыков чтения младших школьников. Дис.... канд.пед. наук 13.00.01. – НИИ педагогики УССР. – Киев 1991. – 196 с.
5. Румянцева Д.И. Межпредметные связи при изучении истории. – М.: 1984.
6. Славская К. А. Развитие мышления и усвоение знаний. Под ред. Менчинской Н.А. и др. – М.:Просвещение, 1972.
7. Федорец Г.Ф. Межпредметные связи в процессе обучения // Народне образование. – 1985. – с.12.
8. Федорец Г.Ф. Межпредметные связи и связь с жизнью – в основу обучения. – Нар. Образование. – 1979, №5. – С.70-72.
9. Федорова В. Н., Кирюшкин Д. М. Межпредметные связи – М.: Педагогика, 1989.

Анотація

Дана стаття присвячена проблемі реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні історії як умові інтеграції знань школярів. В умовах розвинутого суспільства, особливе значення набуває формування наукового світосприйняття молоді. У вирішенні цієї актуальної задачі важлива роль належить міжпредметним зв'язкам як одного із головних резервів подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу, підвищення ефективності навчання та виховання учнів.

Аннотация

Данная статья посвящена проблеме реализации межпредметных связей в обучении истории как условию интеграции знаний школьников. В условиях развитого общества, особенно значение приобретает формирование научного мировосприятия нашей молодёжи. В решении этой актуальной задачи важную роль играют межпредметные связи как одного из главных резервов последующего усовершенствования учебно-воспитательного процесса, повышения эффективности обучения и воспитания учащихся.

Подано до редакції 06.11.2008 р.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, проф. Булдою А.А.

□ 2008

Гузій Н.В.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ФОРТЕПІАНОМУ КЛАСІ ДМШ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суттєве збагачення духовної культури суспільства, нарощування його творчого потенціалу вимагає оптимального використання всіх освітньо-виховних засобів, у тому числі мистецьких. Серед останніх неабиякі можливості має інструментальне музичне навчання, яке здійснюється переважно у ДМШ та визначається найвищими дидактичними характеристиками. Проте традиційні методики гри на музичному інструменті, зокрема фортепіано, на жаль, здебільшого спрямовані на "вузько цехові" питання опанування виконавською технікою, і часто залишаються осторонь процесів організації музичного сприймання учнів, осмисленості їх виконавства, формування естетичного ставлення до музики як проявів музично-естетичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Педагогічні аспекти формування різноманітних видів художньо-естетичної культури школярів досліджуються у фундаментальних працях з теорії естетичного виховання (І.Зязюн, Є.Квятковський, Б.Ліхачов, В.Разумний та ін.). Проблеми формування музично-естетичної культури школярів були предметом досліджень різних сфер виховної роботи – загальноосвітньої школи, хорової самодіяльності, ВІА тощо (Ю.Алієв, Т.Зиновьева, Н.Коваленко, Т.Рязанова, Р.Тельчарова та ін.). Окремі аспекти цієї проблеми висвітлюються у методичних виданнях з фортепіанного виконавства (А.Баренбойм, Т.Беркман, С.Ляховицька, П.Халабузарь, О.Щолокова та ін.). Проте методичні основи формування музично-естетичної культури учнів ДМШ у процесі навчання гри на фортепіано ще були предметом спеціальних досліджень.

Формулювання цілей статті... У межах даної статті презентується розроблена методика формування музично-естетичної культури учнів ДМШ, яка апробована в експериментальній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження... Теоретико-методичною основою експериментальної роботи виступала розроблена система педагогічної організації процесу формування музично-естетичної культури учнів ДМШ. Центральним експериментальним фактором було обрано навчання дітей молодшого шкільного віку в класі основного музичного інструменту (фортепіано), що передбачало переважно індивідуальну форму занять у поєднанні з груповими. Механізмом же реалізації запропонованої методики слугувала розроблена методична система роботи над вивченням музичного твору.

Її вихідними положеннями виступали:

1. *Створення повноцінного інформаційного фонду.* Інформаційний фонд в галузі музичного навчання характеризує рівень засвоєння особистістю інтелектуального музично-естетичного тезаурусу. Він складає нормативну основу для пізнання об'єктивної художньо-естетичної цінності твору, а її усвідомленню сприяє знання сутності естетичних понять і категорій, біографічних відомостей про композитора та його творчість поряд із набутим творчим досвідом виконання музичних творів, володіння елементами цілісного музикознавчого аналізу як основи естетичної (Ю.Кремльов, Л.Мазель, В.Цукерман) та художньо-педагогічної (О.Апраксина, Г.Дидич, Г.Падалка, В.Шацька) інтерпретації. Музично-естетичний тезаурус дозволяє людині глибше розуміти ідейно-емоційну концепцію виконання твору, соціально-історичну та культуротворчу обумовленість його жанру і стилю, неповторну індивідуальну манеру творчості композитора та специфіку художніх засобів виразності твору, логіку драматургії образу та особливості його засвоєння й виконавського втілення.

2. *Поетапність формувальних впливів.* Виокремлення етапів керівництва процесом музично-естетичного розвитку учнів, їх послідовність та специфіка обумовлюється логікою формування у дітей естетичного оцінного ставлення до музики, оскільки "занурення" у "художній світ", специфічний зміст твору, фіксований в нотах авторський музичний текст композитора – на думку Є.Назайкинського – проходить безліч етапів (5, с.220). Будучи складним і тривалим процесом, формування оцінного ставлення до музичного твору передбачає наявність й педагогічну організацію таких його стадій як сприйняття музично-естетичного явища та його переживання у вигляді перцептивного акту; усвідомлення "закодованих" у творі емоцій і почуттів, його змісту та засобів художньої виразності на основі функціонування аналітико-раціональної сфери музичної свідомості; вироблення оцінної інтерпретації (власне оцінки) авторського задуму музичного твору через синтез емоційних оцінювань та аналітичних суджень та її виконавської реалізації. Такі стадії відповідають основним формам вираження естетичного оцінювального ставлення, запропонованими Л.Коваль, які автор поділяє на почуттєві, теоретичні та практичні (4, с.24). Дотримання етапності вироблення оцінного ставлення у процесі роботи над розучуванням учнями музичного твору вимагає послідовності, цілісності, поступового ускладнення.

3. *Розроблення комплексу організаційних форм і методів впливів.* Загалом вони спрямовуються на розкриття естетичної цінності музичного твору та визначення способів її свідомого засвоєння. Виходячи з того, що інформаційний фонд на основі "мисленнєво-почуттєвої активності" (О.Рудницька) перетворюється в особистісний пошуковий потенціал, основу запропонованої методики склала група проблемно-евристичних методів. Вони охоплювали різноманітні засоби і прийоми аналітичних й емоційних порівнянь, співставлень словесних характеристик образів, "аналогій" (Л.Коваль), "евристичного пояснення", "зараження" (Б.Асаф'єв) та ін. Крім центральної форми організації музичної діяльності дітей – індивідуальних уроків – використовувалися, як вже зазначалося, і індивідуально-групові (колективні, взаєморецензування, дидактичні ігри, "захисти" власної виконавської та вербальної інтерпретації музичних творів). Обґрунтовуючи їх використання поряд із традиційними формами індивідуального навчання, ми спиралися на ідеї А.Макаренка про організацію різновікових дитячих колективів, а також на експериментальні напрацювання Т.Беркман, Е.Печерської, С.Ляховицької, К.Перегудової та ін., в яких доводиться ефективність індивідуально-групового музично-виконавського навчання у класі музичного інструменту.

Інтегративною педагогічною умовою функціонування визначеного експериментального фактору формування музично-естетичної культури учнів – естетичного оцінювання – визначено збагачення їх індивідуального музично-естетичного досвіду. Це обумовлено виявленням у ході аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури визначної ролі естетичного досвіду у формуванні естетичної культури особистості (Г.Апресян, Ю.Борев, І.Зязюн, М.Лейзеров, Б.Лихачов, В.Розумний, В.Толстих та ін.). У музичній педагогіці збагачення музично-естетичного досвіду особистості пов'язується із розвитком музично-естетичних здібностей, естетичних властивостей музичної свідомості, що проявляються у різноманітних видах музичної діяльності (В.Білобородова, Н.Ветлугіна, Г.Ригіна та ін.). Модифікуючи класифікацію елементів морально-естетичного досвіду, розроблену О.Олексюк, нами було визначено наступні педагогічні умови формування музично-естетичної культури учнів:

- збагачення досвіду емоційно-почуттєвих переживань щодо музичних явищ;
- розширення інтелектуально-понятійного тезаурусу дітей;
- накопичення досвіду їх естетичної оцінної музичної діяльності.

Вироблені положення та виокремлені умови покладені в основу розробленої методичної системи роботи над вивченням музичного твору у фортепіанному класі та реалізовані через комплекс емпіричних корелятивів – етапних експериментальних методик. Як відносно самостійні технологічні одиниці вони відображають специфічні для кожного етапу цілі і завдання, педагогічні детермінанти, форми і методи, показники сформованості, що взаємопов'язуються у цілісному процесі формування естетичного ставлення до музичного твору. Схематично зміст експериментальних формувальних впливів розкрито у таблиці 1.

Розглянемо змістове наповнення експериментальних формувальних впливів на матеріалі фортепіанного навчання учнів початкових класів ДМШ.

Передкомунікативний етап спрямовувався на створення естетичної настанови на основі вироблення у дітей достатньо стійких емоційно-художніх установок та накопичення емоційно-асоціативного та освітньо-інтелектуального фонду. Цей етап починався задовго до початку виконавського оволодіння художнім твором. Центральним методом було обрано метод "залучення", який розгалужувався на методичні прийоми розповіді-повідомлення, слухання музики з обговоренням, складання анотацій, дидактичні ігри тощо. Їх зміст охоплював матеріали про творчість композитора, найважливіші та найцікавіші факти його біографії, характеристику стилю музичної епохи, жанрову та тематичну спрямованість творів. Основною організаційною формою цього етапу була класна музично-естетична година. Склад її учасників диференціювався за віковими ознаками й тематиці. Закріплення отриманої інформації здійснювалося за допомогою індивідуально-групових ігрових форм, а також виконання анотацій, оформлення зошиту "музичних знань".

Емоційно-почуттєвий етап передбачав накопичення фонду чуттєвих вражень та інтелектуальних знань як основи творчого відтворення музичних образів твору у процесі комунікативної фази – безпосереднього знайомства-розучування учнями твору. Сутність цього нетривалого, але вкрай важливого етапу полягала у формуванні первинних емоційно-естетичних реакцій на музику у процесі її цілісного сприйняття як своєрідного "образного прогнозу". Такі емоційні поштовхи стимулювали появу потреби в їх естетичному оцінюванні, активізуючи тим самим роботу образного мислення та уяви. Головна увага приділялася осягненню дітьми образного строю твору, адекватності його сприймання. Допоміжними педагогічними засобами виступали численні наочно-зображувальні, ритмо-рухові, коментаторські прийоми, проблемні запитання та завдання. Центральним методом етапу визначалося "зараження" (Б.Асаф'єв) дітей музичними переживаннями через виконавську демонстрацію п'єси з використанням яскравих аналогій, порівнянь, асоціацій.

Образно-аналітичний етап характеризувався трансформацією емоційних естетичних вражень у раціональну структуру музичного мислення. Одиначні естетичні судження аналітичного характеру базувалися на засвоєнні норм музичної грамотності та художніх засобів твору. Вироблення одиначних оцінних суджень забезпечувало динамічний перехід емоційних реакцій у знання в утворення, засвоєння необхідних термінів і понять, усвідомлення їх естетичної цінності. Образно-аналітичний етап естетичного освоєння навчального музичного твору гармонізував естетичні переживання та продукти образного й аналітичного мислення дітей. Найбільш дієвими на цьому етапі засобами стала група методів "сумісного пошуку" як різновиду частково-пошукових методів навчання. Переваги індивідуальної форми занять цього етапу поряд із цілеспрямованими завданнями підводили учнів до самостійного формулювання колективно виробленої узагальненої естетичної оцінки. Особливо ефективними формами для розширення словарно-понятійного тезаурусу учнів виявилися різноманітні ігрові прийоми, записи у "музичних зошитах" тощо.

Почуттєво-узагальнювальний етап вивчення музичних творів полягав у переведенні окремих фрагментарних естетичних суджень у більш цілісні блоки, "розпізнанні" змісту цілісних музичних образів за допомогою знаходження їх "естетичного смислу". Специфіка цього етапу полягала в усвідомленні стильоутворювальних можливостей форми твору. Центральним методом формування узагальненої естетичної оцінки слугувало проблемне розкриття авторського задуму твору як еталону його естетичної цінності. Він здебільшого реалізовувався у вербальних формах, декодуючих естетичний смисл музики на доступному віковому рівні (словесний "портрет" образу, "діалог" з образом). Водночас з виробленням нормативного оцінного судження стимулювався творчий пошук та самостійність дитячих висловлювань. Збалансованість індивідуальних та групових форм виконання завдань (так звані "спарені" уроки) сприяла активізації навчально-творчої діяльності дітей, переходу до побудови власного замислу виконавської інтерпретації.

Творчо-діяльнісний етап роботи полягав у "горизонтальному охопленні" твору, творчому відтворенні композиторського задуму та його реалізації у власній виконавській інтерпретації твору, яка по суті є оцінною. Стратегією педагогічного керівництва цим процесом стала активізація всього творчого потенціалу учня шляхом "нашарування" завдань попередніх етапів. Використання переважно евристичних методів здійснювалося за допомогою прийомів "словесного малювання картин музики та способів її виконання. Постановка й вирішення проблемних запитань та творчих завдань забезпечувалися психолого-педагогічними механізмами проникнення дітей у суть змісту музики, її розуміння та виразного виконання.

Таблиця 1						
Методика формування музично-естетичної культури учнів ДМШ						
Стадії	Етапи	Цілі	Спрямованість педагогічних впливів	Провідні методи	Основні форми	Показники завершено сті

сприйняття	передкомуніка- тивний	Створення естетичної установки	Забезпечення умов для накопичення емоційного та інтелектуального музично-естетичного фонду	Залучення	Класна музична година; анотації у зошитах музичних знань; розповіді і бесіди; дидактичні ігри	Інтерес
	емоційно- почуттєвий	Створення "образного прогнозу	Цілісне осягнення образного змісту твору; створення первинних ціннісних еталонів його виконання; формування емоційно-естетичних оцінок змісту музики	Заражен- ня	Індивідуальне узагальнення на уроках; евристичні бесіди	Емоційно- естетичні Реакції
осмислення	образно- аналітичний	Формування аналітичної основи естетичної оцінки семантичних особливостей музичної мови твору	Виділення та усвідомлення естетичних ознак засобів художньої виразності твору; перетворення окремих естетичних суджень у знання та оцінки	Спільний пошук	Індивідуальні заняття; аналітичні бесіди; творчі завдання; ігрові форми; записи про засоби виразності твору	Фрагмента- рні естетичні судження
	почуттєво- узагальнювальний	Створення цілісної естетичної оцінки авторського задуму твору	Розвиток узагальнювального розуміння змісту твору; ескізне втілення авторського задуму у виконавство; формування цілісних критеріїв естетичної цінності (нормативно-еталонних уявлень) у взаємозумовленості змісту і виразних засобів твору	Проблем- ність	Вербальні характеристики цілісного "образного прогнозу"; проблемно-творчі завдання в умовах індивідуально-групової роботи; спарені уроки	Естетична оцінка задуму
оцінювання	творчо- діяльнісний	Побудова власного задуму інтерпретації та її виконавської реалізації	Формування індивідуально-окресленого ставлення до авторського задуму музичного твору; розроблення власного плану і програми інтерпретації твору; відбір засобів виразності та їх обгрунтоване втілення у виконання; самооцінка передачі художньо-естетичного змісту твору	Евристики	Вербальна характеристика задуму виконавської інтерпретації; "лекторські" виступи; колоквиуми; розповіді; анотації	Естетична оцінна інтерпрета- ція
	перевірно- узагальнювальний	Закріплення узагальнених умінь естетичного оцінювання	Перенесення сформованих умінь естетичного оцінювання на інші споріднені та неспоріднені музичні явища, стимулювання творчої оцінної активності; актуалізація емоційного та інтелектуального музично-естетичного досвіду	Дослі- дження	Шоденники музичних вражень; класна музично-естетична година; взаєморецензування; ігрові форми	Самостій на естетична оцінна діяльність

Перевірно-узагальнений етап мав дослідницький характер та охоплював процесуальний, комунікативний і результативний аспекти. Ефективними засобами стимулювання творчої активності учнів була організація їх музичного спілкування, його розширення й змістове наповнення. Це виявлялося у формах "культурного шефства", взаємонавчання, розширення сфери музичної діяльності учнів, а також ігрової діяльності поза нормативних засобів. Сформоване у дітей прагнення до пропаганди опанованих творів музичного мистецтва, передача досвіду їх розуміння через висловлення власного оцінного ставлення розглядалося як прояв музично-естетичної культури учнів (особистісної та суспільної значущості).

Висновки... Отже, у ході формувального етапу дослідження було доведено ефективність виявлених педагогічних умов активізації оцінних сторін музичної свідомості та діяльності учнів, а саме збагачення ціннісно-орієнтаційних, емоційно-почуттєвих, інтелектуально-понятійних елементів музично-естетичного досвіду учнів. Їх забезпечення стало можливим завдяки розширенню музичного кругозору дітей, інтенсифікації впливів сім'ї, ЗМІ, концертного життя регіону, проблемно-евристичним методам, різноманітності форм роботи, естетичної спрямованості всіх видів музичної діяльності дітей.

Література

1. Баренбойм Л.А. Путь к музицированию. – Л.: Музыка, 1979. – 245 с.
2. Ветлугина Н.А., Петрушин В.И. Современные концепции музыкального развития подрастающего поколения // Сов. Музыка. – 1976. – № 1. – С.66-75.
3. Каган М.С. Музыка в системе искусств // Сов. Музыка. – 1987. – № 3. – С.66.
4. Коваль Л.Г. Виховання почуття прекрасного. – К.: Рад. школа, 1983. – 112 с.
5. Назайкинский Е.В. Оценочная деятельность при восприятии музыки // Восприятие музыки. – М.: Музыка, 1990. – С.23-33.

Анотація

У статті представлено оригінальну авторську методіку формування музично-естетичної культури учнів молодших класів ДМШ у процесі їх навчання гри на фортепіано.

Аннотація

В статтє представлено оригінальну авторську методіку формування музикально-естетической культуры учащихся младших классов ДМШ в процессе их обучения игре на фортепиано.

Подано до редакції 06.10.2008р.

□ 2008

Дятлова С.І.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ ЧИСЕЛ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Програма розвиваючого навчання (система Д.Б.Ельконіна-В.В.Давидова), яка має широке використання в школах України, передбачає з першого класу одночасне знайомство учнів з усіма системами числення: десятковою, трійковою, шістковою і т.д. І тільки у кінці першого класу окремо "відшліфовуються" обчислювальні навички у десятковій системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Методичні прийоми ознайомлення дітей з числами, з позиційними системами числення відбуваються на основі поняття натурального числа, як результату вимірювання величини (див. підручники математики авторів Е.І.Олександрової або авторів А.М.Захарової, Т.І.Фещенко).

Формулювання цілей статті... Розглянемо методичні прийоми, які підвищують ефективність традиційного навчання з математики на уроках чи в позакласній роботі (гуртки, факультативи).

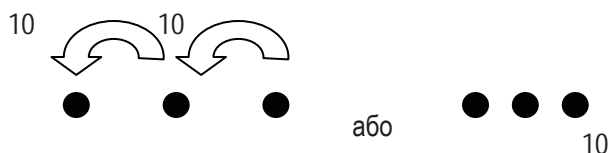
Виклад основного матеріалу дослідження... В традиційному навчанні нумерація чисел в десятковій системі числення вивчається паралельно з величинами.

Наприклад, при вивченні нумерації трицифрових чисел учні розкладають багатоцифрові числа на розрядні доданки: $263=200+60+3$; $263=2 \times 10^2 + 6 \cdot 10 + 3$; $263=2$ сотні + 6 десятків + 3 одиниці.

Аналогічно і величина, наприклад, довжина, уявляється у виді суми трьох мірок: $263\text{см}=2\text{м бдм } 3\text{см}$.

Паралелізм у вивченні нумерації і величин пояснюється особливостями десяткової системи числення: кожна десять одиниць одного розряду утворюють одну одиницю наступного вищого розряду (10 од. складають 1 дес., 10 дес. складають 1 сотню, 10 сотень складають 1 тисячу), і навпаки.

Можна запропонувати дітям систему мірок для побудови величини, щоб при її вимірюванні отримували трицифрове число.

(Кількість цифр в числі зображено крапками, а співвідношення між двома сусідніми розрядами – стрілками і числом 10). У нас кожна наступна мірка повинна бути більшою за попередню у десять разів (тобто таке відношення між сусідніми мірками).